

Twee jaar BodemUP

Onderwijsboulevard 225
5223 DE 's-Hertogenbosch

Postbus 100
5201 AC 's-Hertogenbosch

Twée jaar BodemUP

Wat levert BodemUP op? Ervaringen en aanbevelingen van de BodemUP adviseurs.

Auteurs/samenstellers:

Djessie Donkers, Evert Jan Dijk, Fauve Henst, Henrieke Paul, Jan Theuws, Lotte Jacobs, Maartje Nijssen, Marijgje Wijers, Monique Oostvogels, Nick Quist, Stephanie Langeweg en Teun van Oosterhout.

Met dank aan Johan Elshof en Rembert van Noort.

Deltaplan
Agrarisch
Waterbeheer

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandsontwikkeling: Europa
investeert in zijn platteland

Inhoud

Inhoud	3
Inleiding	4
Wat heeft twee jaar BodemUP opgeleverd?	5
1.1 529 deelnemers	5
2.1 745 maatregelen	6
3.1 Effect van BodemUP.....	7
.. op deelnemers	7
.. op innovatie en uitproberen	8
.. op samenwerking	9
.. meer meten en monitoren	10
.. op nationaal niveau	10
Mogelijkheden tot verbetering	11
4.1 Meer deelnemers	11
5.1 Pacht en verpacht.....	11
6.1 Loonbedrijven willen graag, maar zien geen mogelijkheden	12
7.1 Kennishiaten; kansen voor verbetering.....	13
De waarde van organische stof in dierlijke mest.....	13
De meerwaarde van goed bodembeheer op lange/korte termijn	14
8.1 Kansen voor verbetering in beleid, wet- en regelgeving	14
Beleid met lange termijn doelstellingen.....	14
Regelgeving en praktijk matchen en verduidelijken	16
Stimuleer innovatie	18
Zorg voor een overheid die betrouwbare partner is.....	19
Is mest-uitruil een kans?	20
Samenvatting.....	21

Inleiding

In deze evaluatie zijn de ervaringen gebundeld van twee jaar BodemUP. BodemUP-adviseurs hebben deze informatie opgehaald bij het uitvoeren van het project BodemUP in zowel 8 grondwaterbeschermingsgebieden (GWBG) in provincie Noord-Brabant, als in de rest van provincie Noord-Brabant en BodemUP-WaterUP op Schouwen-Duiveland.

De keukentafelgesprekken over goed bodembeheer worden gevoerd volgens een Plan-Do-Check-Act methodologie en leiden tot het selecteren van bodemmaatregelen welke de ondernemers vervolgens uitvoeren. Er is hier ruimte voor maatwerk, waarbij iedere toegepaste maatregel een stap is naar bodemverbetering. Voor sommige ondernemers is een eerste stap eens goed naar de bodem te kijken en te bepalen wat de bodem werkelijk nodig heeft. Voor andere ondernemers zijn volgende stappen aan de orde, zoals verandering in bouwplan. Het is een uitdaging om een goede of passende maatregel te vinden welke past binnen het productiesysteem, waar de ondernemer baat bij heeft en welke bijdragen aan de uitdaging rondom vermindering van emissies. In de gesprekken met boeren dagen de adviseurs de deelnemers uit om net een stap verder te gaan. Daar hebben we veel positieve ervaringen mee, maar we zijn ook zaken tegen gekomen die een ondernemer hinderen. In deze evaluatie kijken we terug op wat twee jaar BodemUP ons heeft gebracht en waar we kansen tot verbetering zien.

Onderwerpen die hier aan bod komen kunnen in twee groepen worden onderverdeeld, te weten:

1. Wat heeft BodemUP opgeleverd?
 - Hoeveel deelnemers en waar zijn die deelnemers?
 - Welke maatregelen zijn uitgevoerd
 - Hoe wordt tegen BodemUP aangekeken
2. Waar liggen kansen voor verbetering?
 - Meer ondernemers als deelnemer
 - Kort lopende pacht systemen en de rol van de loonwerker
 - Kennis ontwikkeling
 - Beleid, wet- en regelgeving

Tenslotte is er een derde onderwerp toegevoegd over de uitwisseling van mest, omdat dit een mogelijke kans is om in totaal tot een betere bodemkwaliteit te komen.

Wat heeft twee jaar BodemUP opgeleverd?

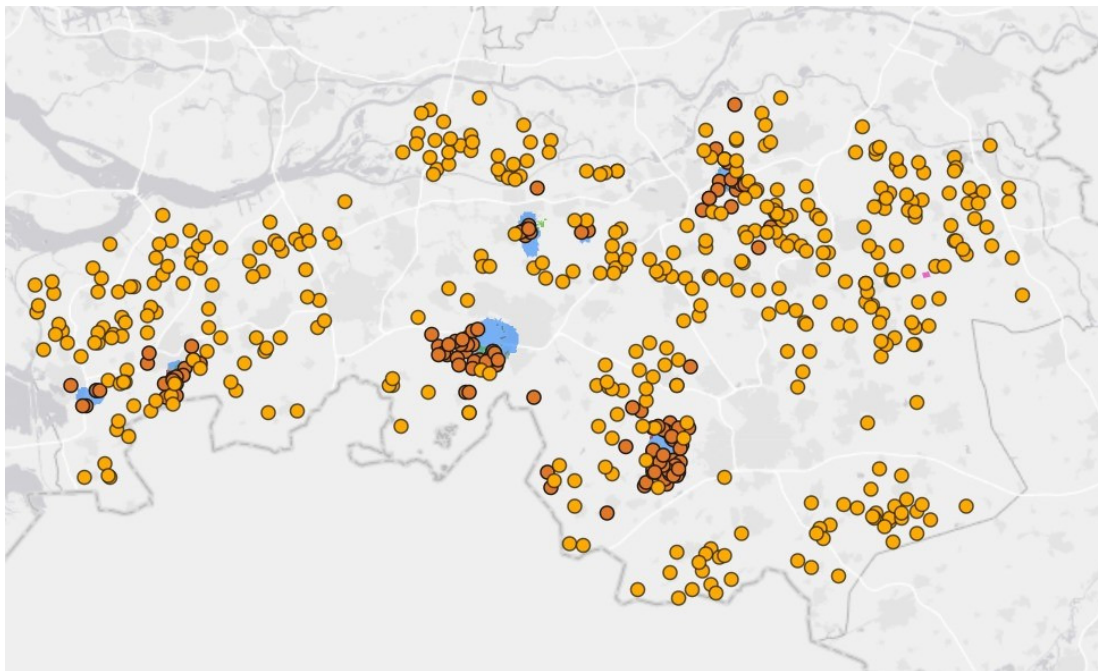
Vanuit de Brabantse aanpak is in 2018 gestart met BodemUP in 4 grondwaterbeschermingsgebieden (GWBG). In 2019 zijn daar 4 GWBG bijgekomen en is een start gemaakt met het uitrollen van BodemUP Brabant breed.

1.1 529 deelnemers

BodemUP heeft tot nu toe opgeleverd dat er 529 ondernemers deelnemer zijn van het programma en op regelmatige basis geadviseerd en begeleid worden bij de verbetering van hun bodemgesteldheid. Deze deelnemers hebben zich deels zelf aangemeld, maar het gros is actief geworven door het BodemUP team van ZLTO. Onze ervaring is dat de werving gemiddeld twee uur per geworven deelnemer kost. Die tijd gaat vooral zitten in het selecteren van ondernemers die binnen de doelgroep passen (actieve ondernemer met toekomstperspectief van minstens 5 jaar en met een bedrijfsoppervlak van minimaal 5 ha. grond in gebruik) en daar NAW gegevens bij te zoeken. De ervaring daarbij is dat 95% van de ondernemers die goed passen binnen de doelgroep van BodemUP na de eerste kennismaking doorgaat als deelnemer. Deelnemers doen mee aan BodemUP om verschillende redenen, bijvoorbeeld:

- Ondernemers voelen de druk vanuit de natuur, milieu en politiek om verantwoord met hun bodem en water om te gaan. Het gros zegt zich keurig aan de afspraken te houden en grijpen deze kans aan om dat aan te tonen / meer over te leren.
- Ondernemers zijn geïnteresseerd in een 'second opinion' en sparringpartner wanneer het gaat om bodem- en gewasbeheer. Temeer omdat dit via BodemUP onafhankelijk is.
- Ondernemers hebben vaak zelf al gespeeld met de gedachte om bepaalde maatregelen te nemen en grijpen nu de kans aan om dat onder begeleiding alsnog te doen.
- Ondernemers zijn net overgeschakeld naar akkerbouw en vinden alle advies van meerwaarde.
- Ondernemers tonen een open houding naar kennis, verbetering en vernieuwing.

In figuur 1, Overzicht deelnemers BodemUP, is de verdeling van de deelnemende ondernemers over Brabant te zien. De concentratie van deelnemers rondom de 8 GWBG is hier goed terug te zien, deze zijn in dit overzicht met een blauw vlak aangegeven.

Figuur 1, Overzicht deelnemers BodemUP

2.1 745 maatregelen

De begeleiding die is aangeboden heeft ook tot maatregelen geleid. Er is bewust niet gewerkt met een keuzelijst, omdat dit mogelijk neigt tot afvinken. Het doel van BodemUP is juist bewegen tot nadenken en goed kijken. De genomen maatregelen zijn het resultaat van een zorgvuldig proces van bodem- en gewasanalyse, plannen en mogelijkheden binnen een bedrijfssysteem en kwetsbaarheden / uitdagingen van de omgeving.

De ondernemers nemen deze maatregelen omdat ze goed passen bij de ambities van het bedrijf, niet zijn opgelegd maar voort komen uit een proces dat ze gezamenlijk hebben doorlopen. Daarnaast is de relatie met de BodemUP-adviseur een belangrijke motivator en een sociale stok achter de deur. Het vertrouwen in de inhoudelijke bagage van de BodemUP-adviseur is daarbij een eerste randvoorwaarde.

Tenslotte: BodemUP is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Van deelnemers die zonder aannemelijke reden of verklaring de voorgenomen maatregelen niet hebben uitgevoerd, wordt afscheid genomen. Dit komt gelukkig niet vaak voor. 98% van de deelnemers zijn met het gemaakte plan aan de slag gegaan.

Een overzicht van de genomen maatregelen waarbij verschillende maatregelen onder een hoofdonderwerp zijn gecategoriseerd is opgenomen in tabel 1, Overzicht maatregelen. Er is aangegeven welke maatregelen zijn genomen door de ondernemers en door hoeveel ondernemers. Hierin is inzichtelijk gemaakt welke maatregelen in meer en mindere mate zijn toegepast. Communicatief is hierop in te spelen door het verbeteren van de bodemgesteldheid te stimuleren en ondernemers te informeren.

Maatregelen - verbeteren bodemgesteldheid		2019	2020	Totaal
1	Bemesting op maat / bemesting naar behoefte (precisielandbouw (opbrengstmetingen/ bemesting)/ andere meststoffen/ kwaliteit-/ verspreiding-/ verdeling verbeteren/ drijfmest verdunnen/ sleepslang bemesting)	27	133	160
2	OS aanvoeren (compost/ stro/ compost/ vaste mest/ maaisel/ champost/ bokasi)	24	108	132
3	Nitraat meten	15	82	97
4	Gewaskeuze / bouwplan aanpassen (Verruiming/ meer luzerne/ meer rustgewassen/ akkerranden / permanente 80% bodembedekt/ grasklaver of kruidenrijk grasland inzaaien/ ander voer)	14	61	75
5	Bekalking naar behoefte (type + hoeveelheid)	14	60	74
6	Organische stof balans opstellen (bodem-/ kuilvoeranalyse / aaltjes onderzoek)	1	54	55
7	Vanggewaskeuze aanpassen (andere groenbemester)	11	31	42
8	NKG (Niet Kerende Grondbewerking)	3	22	25
9	Bodembewerking veranderen	0	20	20
10	Woelen / beluchten	3	17	20
11	Waterconserverende maatregelen (peilgestuurde drainage / stuwen)	2	7	9
12	Biostimulanten aanvoeren	1	6	7
13	Omzetten naar natuurinclusieve landbouw	1	2	3
14	Beweiding aanpassen	2	0	2
15	Vaste rijpaden	1	0	1
16	Machinereiniging	1	0	1
17	Overig (NMI-/ N90 metingen/ biostimulanten verbeteren/ zeeoliet aanleggen/ egaliseren/ lutum in zand/ weideplan/ fosfaat in kringloop brengen/ strokenbemestingsmachine)	0	22	22
Totaal		120	625	745

Tabel 1, Overzicht maatregelen

3.1 Effect van BodemUP..

Hoe wordt tegen BodemUP door de deelnemers aangekeken? Worden er echte veranderingen en een gewenste beweging gerealiseerd? Wat zijn de 'zachte' maar belangrijkste resultaten van BodemUP? Dit zijn de vragen die in dit hoofdstuk beantwoord worden.

.. op deelnemers

Het directe effect van BodemUP komt van kennis die direct toepasbaar wordt gemaakt, zoals uitleg rondom de Eurofins Bodemanalyse. Ook uitleg over processen, zoals nitrificatie en denitrificatie levert in een aantal gevallen direct winst op. Een gevolg van deze kennisinput is dat ondernemers uitgedaagd en kritischer worden om goed eigenaarschap uit te oefenen, ook wanneer ze daar zelf geen profijt van hebben.

Deelnemers zijn betrokken bij het project via de BodemUP-adviseur, maar met groeiende regelmaat belt de deelnemer ook zelf al op voor een vervolg afspraak. Van verschillende deelnemers hebben we een aantal ervaringen om te delen:

Anekdote: "Op weg naar het perceel waar een deelnemer en adviseur profielkuilen gaan graven, komt het perceel ter sprake waar ze langs lopen. Er liggen nog gewasresten op van conserven. Het perceel is voor volgend jaar besproken door een pachter, de deelnemer was niet van plan nog iets met het perceel te doen totdat hij het weer terugkrijgt. Ze raken in gesprek over eigenaarschap van grond en goed bodembeheerder. 'Als je je eigen nou verveelt morgen, zaai dan hier gele mosterd in.' De ondernemer stuurde de volgende dag een filmpje dat hij op de trekker zit, gele mosterd in te zaaien."

Naast boeren nemen soms ook beheerders van een natuurgebied enthousiast deel aan BodemUP. Uitleg over stikstofoverschot en bodemanalyse levert in één van de GWBGen direct een ommekeer van beheer op. Waar eerder veelvuldig ruige mest werd uitgereden over een oude akker, is de mestgift nu fors teruggebracht.

Deelnemer BodemUP aan het woord: "Door BodemUp zet ik dat extra stapje voor een betere bodemgezondheid," zegt Olav Kavelaars, teler van peren en kersen in Zevenbergschenhoek (Brabantse gemeente Moerdijk). "De bodem is de basis voor een gezonde teelt, daar ben ik mij als fruitteeler heel erg van bewust. Ik lees daarom veel over het belang van een goede bodemgezondheid, maar het vervolgens toepassen op mijn eigen bedrijf vind ik lastig. Hoe zorg ik voor een gezonde bodem, waarop mijn peren en sinds kort ook kersen optimaal kunnen groeien? Daarom neem ik deel aan BodemUp: de bodemcoaches van dit project bieden professionele begeleiding waardoor ik dat stapje extra kan zetten om de bodemkwaliteit te bevorderen. Een van mijn vraagstukken was bijvoorbeeld het omschakelen van akkerbouw naar fruitteelt. Dit heb ik voorgelegd aan de studiegroep, waarna ik samen met bodemcoach Nick Quist een plan van aanpak heb gemaakt. Door te kiezen voor organische bemesting en het inzaaien van een groenbemester die past bij mijn grond, verbeter ik de structuur en het waterbergend vermogen van de bodem. Op aanraden van Nick probeer ik dit jaar in plaats van kunstmest een mix van organische met dierlijke mest. Ik verwacht meer bodemleven en verhoging van het organische stofgehalte wat resulteert in betere bodemstructuur, minder uitspoeling en verdroging. Alles in de bodem heeft met elkaar te maken. Zichtbare resultaten zien van een veranderende aanpak heeft tijd nodig. Ik hoop dat de maatschappij ons die tijd gunt."

.. op innovatie en uitproberen

In het groeiseizoen van 2020 zijn veldproef-pakketten geïntroduceerd. Deze waren gebaseerd om de drempel te verlagen door begeleiding en monitoring aan te bieden bij het uitproberen van iets nieuws. Er zijn 5 veldproeven geïntroduceerd waarvan uiteindelijk bij 14 deelnemers monitoring heeft plaats gevonden. Dit bleek een aardig idee, maar voor goede uitvoering is meer tijd en aandacht nodig. Voor het jaar 2021 is besloten dit niet te herhalen.

Daarnaast is een maatregelen wedstrijd uitgeschreven voor de meest originele en innovatieve maatregelen. Begin 2020 was de prijsuitreiking. De drie beste plannen zijn beloond met een cheque en de mogelijkheid om hun eigen maatregel te presenteren door middel van een promotiefilm op locatie.

De eerste plaats was voor Frank van Boxtel. Hij heeft het plan ingestuurd om direct mest te scheiden van mest en urine. Vervolgens gebruikt hij deze mest om bokashi mee te maken. Naar aanleiding van zijn idee en prijs heeft Frank extra subsidie aangevraagd en gekregen om zijn idee uit te voeren.

Op de tweede plaats zijn geëindigd Wim en Harriette van Roessel met een geïntegreerde aanpak van roterend grazen, kruidenrijk grasland en het gebruik van een compost-reactor.

Op de derde plaats is geëindigd Jeroen van Erp met zijn idee voor het optimaal toedienen van bokashi. Naast het maken van bokashi gaat Jeroen ook aan de slag met een soilscanner, zodat de bokashi op de juiste locatie kan worden toegediend.

De bodemmaatregelen die deelnemers van BodemUP nemen, om de uitspoeling van nutriënten naar grondwater te verminderen, hebben effect. Dit blijkt uit een landelijke voortgangsrapportage over de aanpak grondwaterbeschermingsgebieden.

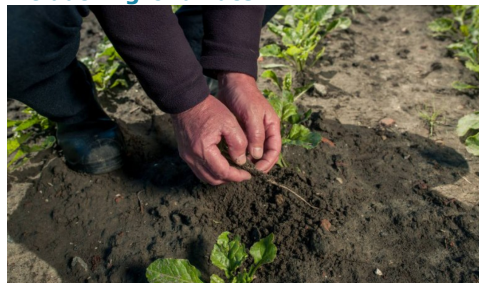
Van bermmaaisel naar Bokashi: ZLTO BodemUP op bezoek bij Jeroen van Erp

Jeroen was een van de deelnemers van de wedstrijd voor het BodemUP symposium. Hij won de derde prijs met zijn idee om van bermmaaisel bokashi te maken.

[In deze video legt hij uit hoe dat werkt!](#)

Artikel; BodemUP leidt tot minder nitraat in grondwater

[Artikel lezen](#)

.. op samenwerking

Een van de doelstellingen van BodemUP is om verschillende projecten die op het erf landen bij elkaar te brengen. Voorkomen dat tegenstrijdige adviezen worden gegeven en voorkomen dat we achter elkaar het erf op komen. Dat betekent afstemming tussen de verschillende uitvoerders van projecten, maar ook waterschappen en gemeenten. Dit levert geen tijdswinst op, maar wel winst in kwaliteit.

In de praktijk komt alles uiteindelijk samen op het erf. De adviseurs zijn goed op de hoogte van de verschillende projecten en waar die vakinhoudelijk naar streven/ werken. Aan de deelnemers wordt gevraagd waar ze allemaal nog meer aan mee doen, daarmee wordt rekening gehouden in het advies. Wanneer we merken dat daar een wrijving ontstaat wordt de betreffende uitvoerder (of loonwerker of andere adviseur) uitgenodigd bij het volgende gesprek, mits de deelnemer dat op prijs stelt.

.. meer meten en monitoren

De metingen in de grondwaterbeschermingsgebieden in het bovenste oppervlakte water zijn uitgevoerd zoals afgesproken in de uitwerking van 6de NAP. Middels een interview legt BodemUP-adviseur, Djessie Donkers, helder uit wat de metingen laten zien en wat we er mee kunnen.

Daarnaast is er ruimte vrij gemaakt om meer metingen te doen, gericht op het krijgen van inzicht. Zogenaamde nitraatresidu metingen. In 2019 en 2020 zijn bij 15 ondernemers deze metingen in het voorjaar en najaar uitgevoerd. De resultaten leverde in alle gevallen uitstekende gespreksstof op, en in de meeste gevallen meer interesse in het maken van het volgend plan.

De vraag naar meer meten, meer inzicht en actuele terugkoppeling op handelen is groeiende. Deelnemers willen graag weten hoe het zit en wat ze er aan kunnen doen.

Nitraatmetingen

Nitraatmetingen in GWBG roepen vragen op. [Interview](#)

.. op nationaal niveau

Maart 2019 bezoekt het Landelijk Bestuurlijk Overleg (LBO) NAP een BodemUP deelnemer, Martijn Tholen. Martijn laat zien hoe hij invulling geeft aan BodemUP.

November 2019 bezoekt de ambtelijke regiegroep BodemUP deelnemer Nathan van Beek. Nathan laat goed zien dat akkerbouwer zijn soms betekent kiezen uit twee kwaaien en dat omstandigheden zoals het weer bepaalt of je plan werkt of dat je hem moet bijstellen..

Begin februari 2020 is Carola Schouten ook op bezoek geweest bij Nathan van Beek. Centrale vraag van de middag was: Hoe ga je als agrariër om met klimaatverandering?

Minister Schouten op bezoek bij deelnemer Nathan van Beek

Een uitgebreider verslag is te lezen in de Nieuwe Oogst van 8 februari 2020

Mogelijkheden tot verbetering

BodemUP heeft heel veel positieve ervaringen opgeleverd waaruit het zichtbaar is dat veel ondernemers in beweging zijn. BodemUP-adviseurs komen ook verhalen en obstakels tegen welke nog energie en tijd nodig hebben om in de richting van goed bodembeheer te draaien. In dit hoofdstuk worden de ervaringen van twee jaar BodemUP benoemd en aanbevelingen gegeven.

4.1 Meer deelnemers

Sommige ondernemers zijn (nog) niet overtuigd om mee te willen doen. Wat zonde is, want waarschijnlijk is er ook bij hen verbetering van de bodemgesteldheid mogelijk. Om deze ondernemers ook mee te nemen zijn er mogelijkheden tot verbetering;

- Maak verdienmodellen rondom het nemen van maatregelen, zoals ecosysteemdiensten, zodat de maatregelen voor de boer uit kunnen. Boeren zien dat er veel subsidiegeld gaat naar adviseurs en projectschrijvers in plaats van naar de boerderijen. Hun uren worden niet gesubsidieerd terwijl, als het puntje bij het paaltje komt, het werk en de investeringen bij de boer liggen.
- Maak meer werk van samenwerken met goede onafhankelijke teeltadviseurs. Een aantal ondernemers heeft al goede onafhankelijke teeltadviseurs op het bedrijf en zij zien niet de meerwaarde van een extra bodemadviseur.
- Laat het 'Boeren hebben een oplossing' meer horen dan 'boeren zijn het probleem'. Boeren hebben het gevoel onterecht als schuldige voor een aantal milieuproblemen te worden gezien.
- Stimuleer kleinschaligheid, maak dat mogelijk. Als gevolg van schaalvergroting past goed bodembeheer niet altijd meer in de bedrijfsplanning.
- Het belang van een goede bodem laten zien en daarover veelvuldig communiceren middels het maken en verstrekken van financiële doorrekeningen.

5.1 Pacht en verpacht

Het systeem rond kortdurende pacht werkt goed bodembeheer tegen. Het principe van kortdurende pacht betekent dat er geen tot weinig relatie is tussen de gebruiker en de grond en in de meeste gevallen ook geen relatie tussen de eigenaar en de grond.

De pachter plukt zelf niet, op korte termijn, de vruchten van goed bodembeheer, omdat bodemverbetering langjarige processen zijn. Daardoor ervaart de pachter geen prikkel om te investeren in bodemkwaliteit. Het is (financieel) aantrekkelijk om met zo min mogelijk investeringen, zo veel mogelijk van de grond te halen. Door de (hoge) pacht prijs wordt hij/zij daar in veel gevallen zelfs toe gedwongen.

Voorbeeld - pachter

Een melkveehouder uit Erp heeft een pachtgrond voor 6 jaar. Hij verwacht dat dit verlengd wordt met 6 jaar. Als dit zo is wil hij compost gaan brengen, is dit niet zo dan gaat hij deze investering niet doen.

De verpachter is regelmatig geen actieve grondgebruiker en heeft nauwelijks inzicht in of belang bij goede bodemkundige eigenschappen. Het perceel wordt gezien als een middel dat direct inkomsten oplevert. De pachtprijs is gericht op het gewas dat er verbouwd kan worden en levert dus in een aardappel-jaar het meeste op. Een verpachter kan investeren in bodemkwaliteit en kan de pachter eisen stellen in het grondgebruik. Dit heeft een directe financiële consequentie en levert op termijn niet zoveel op als eens in de vier jaar aardappelen. In de praktijk betekent dit dat deze percelen mindere bodemkwaliteit hebben.

Voorbeeld - de verpachter

Grote grondeigenaren in de gemeente Someren kopen grond op en houden kortdurende pachtconstructies in stand door ieder jaar of iedere 4 jaar de grond te verhuren aan de hoogste bieder. Boeren willen op korte termijn rendement voor de pachtprijs en investeren daarom niet in de bodem. De bodemgesteldheid van deze gronden daalt hierdoor.

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen particuliere verpachters en verpachting van grond die eigendom is van gemeente, waterschap, drinkwaterbedrijven of provincie. Bij de laatste groep zijn bewegingen aan de gang om in pachtvoorwaarden bodembeheer op te nemen, bijvoorbeeld in duurzame gronduitgifte. Dat is ook logisch, met goed bodembeheer kunnen gemeenten, waterschappen etc. bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken zoals het verhogen van het watervasthoudend vermogen, sluiten van kringlopen, bijdrage aan koolstofvastlegging en vergroten van biodiversiteit.

Een kleine kanttekening bij die beweging; In een aantal gemeenten kan een SKAL-certificering leiden tot een korting op de pachtprijs wat voordeel geeft bij het 'winnen' van de grond. Iedereen kan een bod op de percelen doen, afhankelijk van de certificeringen krijgen biedingen een korting op de uiteindelijk te betalen pacht. Boeren met SKAL-certificering kunnen daardoor een hoger bod doen dan boeren zonder deze certificering. Daarmee wordt gangbare boeren de toegang tot grote hoeveelheden grond min of meer onttrokken.

Aanbevelingen

- Biedt verantwoordelijken voor pacht bij overheidsorganisaties een cursus bodemkwaliteit aan. Dat kan bijv. onder de vlag van DAW kennisimpuls.
- Stimuleer langdurigere pachtovereenkomsten met boeren/ tuinders, of verpacht grond onder voorwaarden van goed bodembeheer.
- Geef korting op pachtprijs bij goed bodembeheer of geef certificeringen die voor alle ondernemers bereikbaar zijn.
- Maak het mogelijk als grondeigenaar beloond te worden voor de bijdrage aan maatschappelijke vraagstukken. Dat kan bijvoorbeeld via een Bedrijfsbodem- en -waterplan constructie waar ook grondeigenaren beloond worden voor geleverde inspanningen.

6.1 Loonbedrijven willen graag, maar zien geen mogelijkheden

Het inhuren van een loonwerker is kostbaar. Loonwerkers concurreren vaak op prijs middels capaciteit, zo veel mogelijk werkzaamheden in zo weinig mogelijk tijd verrichten. Een loonwerker heeft daarom grote en zware machines. Boeren storen zich wel eens aan de grote machines van loonbedrijven, maar kiezen vaak niet voor een andere loonwerker. Dat kan verschillende redenen

hebben, zoals kostprijs, maar ook een jarenlange goede relatie die hieraan ten grondslag ligt. Soms kennen boeren geen loonbedrijven met lichte machines en lage bandendruk.

Bij zowel boeren als loonwerkers ontbreekt het ook nog wel eens aan kennis van het effect van grote machines en de bandendruk. Met name op zandgronden, omdat deze ook onder (te) natte omstandigheden begaanbaar blijven. Verdichting van de ondergrond is dan wél in een profielkuil zichtbaar en niet op het eerste gezicht op het veld. Op lange termijn heeft het verkeerd belasten zeker nadelige gevolgen voor de bodemkwaliteit, doorwortelbaarheid van het bodemprofiel en de nitraatuitspoeling. Temeer omdat een verdichting in een zandgrond zichzelf niet oplost. Op kleigronden met een voldoende hoog kleipercantage helpen droge zomers door krimpscheuren. Op zand is een mechanische oplossing (helaas) nodig.

Aanbevelingen

- Betrek en onderwijs loonwerkers over de effecten van goed bodembeheer.
- Stimuleer deelname van loonwerkers in studiegroepen of projecten als BodemUP.
- Stimuleer de loonwerker dat hij transparantie biedt aan zijn klanten; dat wanneer hij zorgvuldig omgaat met de bodem hij daar een (hogere) prijs moet rekenen.
- Stimuleer bij boeren dat de meerprijs voor goed bodembeheer welke een loonwerker rekent de kosten waard zijn.

7.1 Kennishiaten; kansen voor verbetering

De waarde van organische stof in dierlijke mest

Voor akkerbouwers is het kostentechnisch het meest interessant om de mest aan te wenden waar ze het meeste geld voor krijgen, varkensdrijfmest. Om het concreet te maken; voor het aanwenden van varkensdrijfmest kan een akkerbouwer €12,-/per ton krijgen, voor rundveedrijfmest is dat € 7,- per ton. De waarde die organische stof heeft in de meststof wordt niet in de berekening meegenomen. Varkensmest zorgt nauwelijks voor de opbouw van organische stof in de bodem. Rundveedrijfmest en compost leveren hieraan een veel grotere bijdrage.

De waarde van effectieve organische stof (EOS) in meststof is lastig uit te drukken. Het hangt af van veel factoren, onder andere het teeltplan. Onderzoekers van de WUR geven schattingen die oplopen tot meer dan een euro per kg EOS. Van Dijk en Galama (2019) rekenen met € 0,20 per kg EOS.

De prijs van de dierlijke meststof geeft een perverse prikkel om de slechtere meststof te kiezen. De duurdere meststof (rundveedrijfmest) heeft een betere landbouwkundige en bodemkundige waarde en dat betaalt zich op termijn zeker terug.

Aanbevelingen

- Verspreid het inzicht dat kwalitatief goede mest duurder mag zijn.
- Geef kwaliteitslabels aan (dierlijke) meststoffen
- Haal het verdienmodel uit het aanwenden van dierlijke mest.

De meerwaarde van goed bodembeheer op lange/korte termijn

Niet alle boeren hebben gevoel bij het feit dat goed bodembeheer of bodeminvesteringen kunnen lonen. Het effect van goed bodembeheer is moeilijk financieel te waarderen.

De effecten van goed beheer en maatregelen zijn vaak pas op langere termijn zichtbaar. Daarbij is de effectiviteit van een maatregel afhankelijk van gewas, bodem, teeltplan en regio. Zo zijn er nog talloze factoren die bepalen wat het financiële effect van een maatregel is.

Voorbeeld - Goed bodembeheer is niet altijd financieel aantrekkelijk

Een boer heeft een varkensbedrijf met 5 ha grond. De boer verdient zijn boterham met varkens en heeft geen prikkel om in de grond te investeren. Normaal gesproken staat er continu mais op en wordt bemest met varkensdrijfmest. De varkensmest is arm aan organische stof. Bodemverbetering door bijvoorbeeld de aanvoer van organische stof, levert hem financieel niets op. De kosten voor het aanvoeren van compost en afvoeren van zijn eigen mest zijn hoger dan wat goed bodembeheer hem oplevert.

WUR heeft trajecten lopen om de kosten en opbrengsten, specifiek voor goed bodembeheer, beter in beeld te krijgen.

Aanbevelingen

- Ondersteun initiatieven die goed bodembeheer kwantitatief waarderen.
- Stimuleer dat de combinatie oppervlakte en bodemkwaliteit invloed heeft op de waarde (verkoopprijs/pachtprijs) van grond. Waarbij de bodemkwaliteit wordt vastgelegd en gewaarborgd in bijvoorbeeld een bodempaspoort/-certificaat / OBI.

8.1 Kansen voor verbetering in beleid, wet- en regelgeving

Beleid met lange termijn doelstellingen

Er zijn mooie visies over landschappen en de landbouw geschreven. Daarentegen is recent beleid gericht op het oplossen van 'urgente' en geïsoleerde problemen. Met andere woorden, beleid is niet afgestemd op het totaalplaatje van deze visies. Dit belemmert het realiseren van de visies, het maakt boeren murw, het lost problemen niet op en heeft nadelige effecten op andere problemen.

Het huidige (Brabantse) milieu- en stikstofbeleid vraagt op korte termijn van veel ondernemers forse investeringen. Voor een landbouwkundige investering wordt tot wel 30 jaar terugverdientijd gerekend, helemaal als de investering geen direct rendement oplevert. Een agrarisch ondernemer kan daarom zijn bedrijfskoers niet gemakkelijk veranderen. Dit horen BodemUP-adviseurs in de praktijk en wordt bovendien besproken in het PBL essay 'Naar een wenkend perspectief voor de landbouw'. Nu is er urgentie om de stikstofemissie te beperken, een aantal jaren geleden was er een fosfaat plafond dat overschreden werd. Dit heeft ondernemers veel geld gekost.

Boeren zien op langere termijn andere urgenties verschijnen (droogte, methaan, CO₂, enz.). Elk probleem heeft zijn eigen oorzaak en dynamiek, maar beleid gericht op het oplossen van enkelvoudige incidenten biedt geen oplossingen of perspectief. Ondernemers missen de samenhangende benadering om problemen op te lossen.

Voorbeeld - (Oud) grasland is tegen nitraatuitspoeling en voor CO₂ opslag

Een aantal melkveehouders die deelnemer zijn bij BodemUP, ziet het niet meer zitten om grote investeringen te doen in hun stal, waar geen direct rendement tegenover staat. Zij besluiten daarom te stoppen op korte termijn. Deze boeren hebben vaak (oud) grasland. (Oud) grasland is over het algemeen de beste teelt tegen nitraatuitspoeling en voor CO₂ opslag. Met het verdwijnen van de melkveestapel is er ruimte voor beter salderende gewassen zoals aardappelen, uien en bieten. De ondernemers schakelen of zelf om naar akkerbouw of brengen hun grond onder in pacht.

Voor beide situaties is het gevolg meer CO₂ uitstoot en meer nitraatuitspoeling.

Daarnaast gaat dit over het algemeen over kleinere bedrijven, die met kleine tractoren werken. De kans is groot dat grotere akkerbouwers of loonwerkers deze gronden gaan beheren. Er wordt meer gebruik gemaakt van grotere machines en de kans op meer bodemverdichting neemt toe.

Aanbevelingen

- Laat effecten van maatregelen die boeren nemen ten behoeve van goed bodembeheer (op langere termijn) in kaart brengen.
- Maak een lange termijn visie inclusief route daar naar toe. Voorkom daarmee dat beleid gericht wordt op korte termijn probleemoplossingen.
- Ondersteun boeren (financieel) voor het toepassen van maatregelen ten behoeve van goed bodembeheer.

Regelgeving en praktijk matchen en verduidelijken

Beleid dat bedoeld is om goede landbouwpraktijk (GLP) te stimuleren, is in de boerenpraktijk niet onder alle omstandigheden goed in te passen. Het werken aan GLP bereikt soms zelfs het tegenovergestelde effect van wat beoogd werd, waaronder een nadelige uitwerking op de bodemkwaliteit.

Er wordt wel eens gezegd 'we zijn geen kalenderboeren' als reactie op regelgeving dat met uiterste data te maken heeft. Regelgeving die zo precies voorschrijft wat er wanneer gedaan moet worden, doet geen beroep op vakmanschap en veel boeren verwachten dat ze het beter hadden kunnen doen zonder deze regelgeving. Want ondanks dat er enige regelmaat in de seizoenen zit, is er niets zo veranderlijk als het weer. De vrijheid om voor jouw bodem het beste moment te kiezen is een basis van agrarisch ondernemerschap. Men heeft vaak het idee dat LNV niet echt gevoel heeft bij de sector.

De hoeveelheid van regels en nieuw beleid maken het er ook niet gemakkelijker op om overzicht te houden en de interacties tussen de verschillende regels of beleidsterreinen te overzien of interpreteren. Ook de BodemUP-adviseurs hebben regelmatig discussie onderling, over hoe een regel of uitzondering erop geïnterpreteerd mag worden.

Bovendien worden nieuwe verplichtingen en wijzigingen, op een relatief korte termijn als verplicht geïntroduceerd ook wanneer de sector daar in het traject van opstellen en uitwerken van een nieuwe regeling niet in is betrokken én techniek en sector daar nog niet op zijn voorbereid.

Tenslotte begrijpen velen niets van de ingewikkelde modellen waar beleid op gebaseerd wordt. Wanneer het 'waarom' van verplichte maatregelen onvoldoende bekend is bij boeren, zal de toepassing te wensen overlaten.

Aanbevelingen

- Laat kalenderlandbouw los. Een alternatief kan zijn dat binnen twee weken na de oogst een vanggewas ingezaaid moet worden.
- Maak beleid en regelgeving minder rigide, geef mogelijkheden om af te wijken wanneer daar een goede reden voor is.
- Werk aan duidelijke en tijdige communicatie over regels die goed uitgedacht en uitgewerkt zijn, zodat geen verwarring kan ontstaan bij het interpreteren ervan.
- Doe een beroep op vakmanschap, creativiteit en innovatie om doelen te bereiken.
- Betrek de sector bij het bedenken, opstellen en uitwerken van nieuw beleid en toets op de praktische toepasbaarheid en implementatie.

Hieronder zijn vier voorbeelden weergegeven van de combinatie regelgeving en praktijk, om aan te geven wat ondernemers ervaren.

Voorbeeld - Goede gedachte pakt minder goed uit in de praktijk

Op zandgrond zijn boeren verplicht om na het telen van mais te kiezen voor een vanggewas in de vorm van gelijkzaai, tussenzaai of nazaai. Het inzaaien van een vanggewas moet voor 1 oktober gedaan zijn (2019: 15 oktober).

Alhoewel de achterliggende gedachte voor deze regel, het opvangen van meststoffen die de mais laat liggen, een goed idee is, pakt de regelgeving niet goed uit.

Voor de oogst van maïs zijn er een aantal factoren die het oogstmoment bepalen. De afrijping van de maïskolf en de bereidbaarheid van het perceel bijvoorbeeld. Een maïsteler die zijn bodem goed wil beheren zal er soms voor moeten kiezen de maïs later te oogsten dan gepland. Bijvoorbeeld wanneer het recent veel geregend heeft en de bodem op dat moment niet geschikt is om te bereiden. De regel – in het geval van nazaai 1 oktober – sluit daar niet op aan. Dit zal hem dwingen zijn perceel eerder te berijden dan goed is voor de bodem. Het gevolg is verlies van bodemkwaliteit en verhoogde kans op nitraat- of uitspoeling.

De 1 oktober-onderdeel van de regel betekent ook dat boeren aan het begin van het groeiseizoen al hun loonwerker vast moeten leggen. Iedereen moet dan aan de slag dus loonwerkers moet je op tijd reserveren. Nogmaals; weer of geen weer, de loonwerker komt.

Ook voor loonwerkers is zoveel mogelijk spreiding van werkzaamheden gewenst. Door de werkdruk kunnen gevaarlijke situaties ontstaan.

Tenslotte wordt in sommige gevallen goede praktijk een halt toegezegd door deze generieke regelgeving. Bijvoorbeeld het licht onderwerken van stoppels helpt het opkomen van een goed vanggewas en voorkomt in de winter sporen waar water in kan blijven staan.

Voorbeeld - Blijvend grasland I

De term 'blijvend grasland' is misleidend. RVO.nl geeft een onduidelijke uitleg. Als een perceel 6 jaar lang grasland is, krijgt het de status 'blijvend grasland'. Wanneer het totaal areaal in Nederland 5% lager uitkomt dan de 40,97% percentage blijvend grasland in 2012 kan de RVO percelen die het jaar daarvoor aangemerkt waren als blijvend grasland, een herstelplicht opleggen.

Melkveehouders denken (mogelijk door de term) dat als een perceel eenmaal aangemerkt is als blijvend grasland, altijd blijvend grasland heet en niet meer kan worden gebruikt voor vruchtwisseling. Het gevolg; uit voorzorg wordt elk grasland elke 5 jaar omgezet.

Voorbeeld - Blijvend grasland II

Wanneer de term 'blijvend grasland' helder is, willen melkveehouders alsnog de stempel 'blijvend' grasland op hun graspercelen ontwijken. Men verwacht dat het aandeel blijvend grasland gaat dalen door de afname van het aantal melkveehouders. Veel melkveehouders schatten in dat we de situatie naderen waarin herstelplicht of een omzetverbod wordt opgelegd. In dat scenario zouden zij hun percelen met blijvend grasland niet meer aan akkerbouwers kunnen verhuren of verkopen. Dat is een direct verlies aan inkomsten en bewegingsvrijheid. Om in de nabije toekomst te voorkomen dat zij hun percelen niet kunnen verkopen, verhuren of gebruiken in hun eigen vruchtwisseling, scheuren zij dus elke 5 jaar hun graslandpercelen. Het gevolg hiervan is dat het totaal organische stofopbouw wordt beperkt: meerjarig (oud) grasland is de beste methode om CO₂ vast te leggen en te houden. Het 'scheuren' van blijvend grasland levert verliezen op van NO₃ en CO₂.

Voorbeeld - Te snelle invoer van ingrijpende regelgeving

Er is nog onvoldoende bekend over de slagingskans en de teeltmethode voor gelijkzaai of tussenzaai van het vanggewas zijn nog niet helemaal uitontwikkeld en praktijkrijp. Veel gelijkzaai of tussenzaai vanggewassen stonden in 2019 onvoldoende ontwikkeld op het land. Het gevolg daarvan was dat veel boeren een minder goed ontwikkeld vanggewas hadden dan in voorgaande jaren, met een verhoogde kans op nitraatuitspoeling.

Een ander gevolg van de (te) snelle invoering van de regelgeving is dat het gros van de boeren kozen of wilden kiezen voor een maisras dat vroeg afrijpt, om er zeker van te zijn dat de 1 oktober gehaald werd. De zaad leveranciers waren niet voorbereid op deze vraag en waren vrij snel uitverkocht.

Stimuleer innovatie

De basis van regelgeving is dat deze geldt voor gemiddelde bedrijven met een standaard bedrijfsvoering. Boeren die innovatief en creatief aan de slag zijn met hun bedrijfsvoering lopen aan tegen belemmeringen. Het is helaas lang niet altijd mogelijk voor creatieve boeren aan te tonen dat hun bedrijfsvoering minder uitstoot tot gevolg heeft. Er zijn instrumenten als een 'green deal' beschikbaar om een uitzonderingspositie te claimen. Maar niet elke werkwijze van innovatieve creatieve boeren past in deze instrumenten en niet elke boer weet zijn weg tot deze middelen te vinden of kan tijd vinden om daarin te investeren.

Voorbeeld - Verplichte stalaanpassingen

Een boer in Rijswijk heeft een atypische en innovatieve bedrijfsvoering waarbij hij werkt aan het produceren van zo hoog mogelijke kwaliteit mest. Zijn filosofie is dat de goede mest bijdraagt aan een goede bodem. Hij heeft de intrinsieke motivatie om nutriënten zo effectief mogelijk te benutten en goed met de omgeving om te gaan. Zijn voerstrategie is anders dan gemiddeld, zijn veerassen zijn op de bedrijfsvoering aangepast, zijn mest is anders dan gemiddeld.

Ook hij moet investeren in een milieuvriendelijke stal die uitstoot van ammoniak voorkomt. Het is niet mogelijk om zijn uitstoot te meten en daarmee is het niet mogelijk om aan te tonen dat hij aan milieueisen voldoet zonder de verplichte investering. Zelfs al zou hij dat kunnen, dan nog blijven de middelvoorschriften leidend. Deze boer is gedwongen investeringen te doen, die niet alleen niets toevoegen aan zijn bedrijfsresultaat maar ook zijn bedrijfsfilosofie dwarsbomen. De intrinsieke motivatie om te werken aan goed bodembeheer, wordt daarmee door wet- en regelgeving ontmoedigd.

Aanbevelingen

- Werk aan manieren om doelvoorschriften te kunnen borgen, waardoor er minder middelvoorschriften zijn. Dit doet een beroep op creativiteit en innovatie van boeren.
- Ondersteun, met meer onderzoek, alternatieven die kansrijk zijn om op een andere manier hetzelfde effect te bereiken als reguliere regelgeving.
- Ontwikkel een methode waarbij op basis van objectieve criteria flexibiliteit van het beleid kan worden toegestaan en geborgd. Als voorbeeld: het Bedrijfsbodem- en -waterplan (BBWP).

Zorg voor een overheid die betrouwbare partner is

Beleid van overheden is niet altijd consistent. Dat speelt op verschillende niveaus, tussen overheden en soms ook tussen afdelingen van dezelfde overheid. Een agrarisch bedrijf heeft met investeringen te maken met terugverdientijd van soms wel 30 jaar. In 30 jaar kan er veel in overheidsbeleid veranderen. Hieronder zijn twee voorbeelden beschreven.

Voorbeeld - Het belang van consistent beleid

Een boer verkocht zijn bedrijf aan de provincie voor het plaatsen van een rondweg. Daarbij was de (ongeschreven) afspraak dat hij zijn oude percelen mocht blijven gebruiken als grasland. Tot zijn verbazing had een andere afdeling van de provincie deze oude graslandpercelen verpacht aan een akkerbouwer die er aardappels op ging telen. Voor de boer in kwestie meet de provincie met twee maten. Enerzijds staan zij voor duurzaam bodembeheer, anderzijds moeten hun eigen percelen blijkbaar veel geld opbrengen. Dat verschillende afdelingen binnen de provincie daar anders mee omgaan of andere prioriteiten hebben, is voor hem onbegrijpelijk.

Voorbeeld - Lange termijn

Boeren hebben al veel wisselingen van beleid meegemaakt. Een ervaren boer kent nog de voorlichting van vroeger waarin het gebruik van veel stikstof kunstmest werd gepromoot. Er waren toen al boeren die hun twijfels hadden bij de nadelige effecten. Tegenwoordig worden de nadelige effecten van kunstmest belicht door de overheid. Nieuw beleid wordt daarom met wantrouwen bekeken.

Aanbevelingen

- Stem overheidsbeleid beter op elkaar af – werk samen tussen en in overheden.
- Voortschrijdend inzicht, nieuwe onderzoeksresultaten en aanvullende beleidsdoelen veroorzaakt het bijstellen van normen. Hierover tijdig en goed afstemmen en communiceren met de boeren levert inzicht op en kan bijdragen tot draagvlak.
- Blijf als overheid in gesprek en verbinding met alle betrokkenen uit de sector. Stem af, toets en luister naar kansen en mogelijkheden, die door ondernemers zelf worden aangedragen.

Is mest-uitruil een kans?

In de praktijk van alle dag, missen we een kans voor het verbeteren van de bodemkwaliteit, specifiek het opbouwen van organische stof (OS) door de verdeling van mest die is ontstaan.

Mestruilen tussen melkveebedrijven die meedoen met de derogatieregeling en varkensbedrijven komt niet voor, levert veel rompslomp. Echter..

In de praktijk zien we dat varkensboeren bouwland hebben. Eén van de eigenschappen van bouwland is de relatief grote afbraak van OS door bodembewerking ten opzichte van grasland. Daarnaast zijn deze gewassen vaak later in seizoen stikstofbehoefstig, terwijl stikstof uit varkensdrijfmest vroeg in het seizoen beschikbaar is. De afbraak van OS in de bodem kan deels gecompenseerd worden door aanvoer. Voor het behoud van bodemkwaliteit op bouwland is een positieve organische stofbalans nodig: er wordt dan jaarlijks meer organische stof aangevoerd dan afgebroken.

Rundveedrijfmest bevat ruim twee keer zoveel EOS als varkensdrijfmest en draagt daardoor bij aan een hogere positieve organische stof balans. Dit gegeven pleit voor uitwisseling van mest tussen varkenshouders en melkveehouders. Een varkenshouder brengt rundveedrijfmest op zijn bouwland en een rundveehouder brengt varkensmest op grasland. De netto gemiddelde bodemkwaliteit stijgt.

Derogatie regelingen zitten hier (nog) in de weg. Een melkveebedrijf met derogatie mag in plaats van de standaard 170 kg N per ha uit dierlijke mest, 230 of 250 kg N per ha uit dierlijke mest aanwenden. De voorwaarde bij deze derogatieregeling is dat het hierbij gaat om mest van graasdieren. Bij het gebruik van varkensmest geldt 170 kg N per ha. Dus ook op een graslandperceel van een derogatie melkveebedrijf. Een melkveehouder heeft dus geen prikkel om varkensdrijfmest te ruilen met rundveedrijfmest, hij zou dan netto meer mest moeten afzetten.

In de praktijk zien we overigens ook geen ruil van mest tussen varkenshouders en melkveehouder die niet aan derogatie meedoen. Het kost natuurlijk ook geld om mest te verplaatsen van het ene naar het andere bedrijf.

Aanbevelingen

- Inventariseren mogelijkheden van mestruil, wat zijn de kosten en wat levert het bijvoorbeeld op en wie is geïnteresseerd.
- Start een pilot om lokale mestruil in de omgeving te organiseren en monitor wat dat met bodemkwaliteit doet, maar ook wat praktische randverschijnselen zijn.

Samenvatting

Vanuit de Brabantse aanpak is in 2018 gestart met BodemUP. In 2 jaar zijn hiermee 529 deelnemers begeleid. Deelnemers zijn actieve ondernemers met een bedrijfsoppervlak van minimaal 5 ha. grond in gebruik. Bij deze 529 deelnemers zijn 754 maatregelen toegepast voor het verbeteren van de bodemgesteldheid. De genomen maatregelen zijn het resultaat van een zorgvuldig proces van bodem- en gewasanalyse, plannen en mogelijkheden binnen een bedrijfssysteem en kwetsbaarheden / uitdagingen van de omgeving. Een regelmatig (3 à 4 keer per jaar) en meerjarig contact tussen grondgebruiker en BodemUP adviseur is van cruciaal belang voor dit traject. Het is de basis voor het vertrouwen dat nodig is om advies serieus te nemen en bodemverbetering is vaak een kwestie van een lange adem.

Het effect van BodemUP op deelnemers is het direct toepasbaar maken van kennis, het kunnen uitproberen van innovaties en samenwerking aangaan (en daardoor het versterken) van de verschillende projecten die op het erf landen. Daarmee wordt voorkomen dat tegenstrijdige adviezen worden gegeven en dat adviseurs achter elkaar voor verschillende projecten het erf opkomen. Daarnaast is er ruimte vrij gemaakt om meer nitraatresidu metingen te doen, gericht op het krijgen van inzicht en wordt de BodemUP-aanpak ook elders, waaronder op landelijk niveau (h)erkend.

In het licht van de nieuwe generatie waterplannen (provinciaal Regionaal Water en Bodem Programma, Waterbeheerprogramma's van de waterschappen, Stroomgebiedbeheerplan in het kader van de KRW) mag worden gesteld dat BodemUP al inhoud geeft aan het voor de toekomst gewenste beleid.

Vanuit het project zijn ook mogelijkheden tot verbetering naar voren gekomen, namelijk:

- De relatie tussen pachter en verpachter door langdurigere pachtovereenkomsten te stimuleren en/of onder voorwaarden van goed bodembeheer op te nemen in het pachtcontract. Daarnaast zouden ondernemers gestimuleerd kunnen worden door korting te geven op pacht prijs bij goed bodembeheer of certificeringen en/of grondeigenaren te belonen voor bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken.
- Loonbedrijven betrekken en hen kennis bijbrengen over de effecten van goed bodembeheer en/of hen laten aansluiten in studiegroepen of projecten als BodemUP. Daarnaast stimuleren in het geven van transparantie, inzicht geven hoe de uitvoering van bepaalde werkzaamheden gevolgen hebben voor de kwaliteit van de bodem en aangeven dat meer prijs voor goed bodembeheer een toegevoegde waarde is.
- De waarde van organische stof verduidelijken. Kwalitatief goede mest mag duurder zijn. Haal het verdienmodel uit het aanwenden van dierlijke mest en introduceer kwaliteitslabels aan (dierlijke) meststoffen.
- Beleid met lange termijn doelstellingen – maak een lange termijn visie en breng effecten van maatregelen, die boeren nemen ten behoeve van goed bodembeheer (op langere termijn), in kaart. Ondersteun en waardeer daarnaast boeren (financieel) voor het toepassen van maatregelen ten behoeve van goed bodembeheer.
- Regelgeving en praktijk matchen en verduidelijken, door kalenderlandbouw los te laten, het minder rigide te maken en te voorkomen dat er interpretatie verschillen kunnen ontstaan. Doe een beroep op vakmanschap, creativiteit en innovatie om doelen te bereiken. Oftewel: kijk naar de beleidsdoelen; niet naar de beleidsinstrumenten en betrek de sector.
- Stimulatie van innovatie - ondersteun alternatieven, die kansrijk zijn, om op een andere manier hetzelfde effect te bereiken als reguliere regelgeving. Ontwikkel een methode waarbij,

op basis van objectieve criteria, flexibiliteit van het beleid kan worden toegestaan en geborgd. Als voorbeeld: het Bedrijfsbodem- en -waterplan (BBWP).

- Overheid als betrouwbare partner - stem overheidsbeleid beter op elkaar af en werk samen tussen en in overheden. Voortschrijdend inzicht, nieuwe onderzoeksresultaten en aanvullende beleidsdoelen veroorzaakt het bijstellen van normen. Hierover tijdig en goed afstemmen en communiceren met de boeren levert inzicht op en kan bijdragen tot draagvlak.
- Mest uitruil - inventariseer de mogelijkheden. Start een pilot om lokale mestruil in de omgeving te organiseren en monitor wat dat met bodemkwaliteit doet.

Kortom: BodemUP biedt de grondgebruiker handelingsperspectief om daadwerkelijk zijn bedrijfsvoering te verbeteren voor wat betreft het efficiënt gebruik van mineralen en het vergroten van het watervasthoudend vermogen van gronden. Daarmee wordt de economische verduurzaming van het agrarisch bedrijf gekoppeld aan de verduurzaming vanuit overheidsbeleid. De BodemUP-praktijk leert dat het werkt!

Contactgegevens 's-Hertogenbosch

Onderwijsboulevard 225, 5223 DE, 's-Hertogenbosch

073 217 30 00

info@zlto.nl

www.zlto.nl

Contactgegevens Colijnsplaat

Noordlangeweg 42-B, 4486 PR, Colijnsplaat

0113 24 77 00

info@zlto.nl

www.zlto.nl

